سەروتار

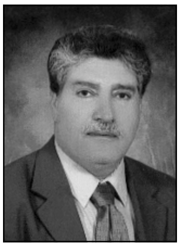

زاهیر ڕۆژبەیانی ـ کۆزاد*

ئەدەب لە غیابی ڕەخنەدا

گومانی تێدا نییە ڕووداوی گەورەی ئابووری و سیاسی و کۆمەڵایەتی و سەربازیی کاریگەریی گەورەیان لەسەر ئەدەب هونەر و سەرجەم پرۆسەی داهێنانی ڕۆژانەش دەکەوێ، ئیتر پۆزەتیف بێت یا نەگەتیف، بە توندیش پێ لەسەر واتای پڕ بە پێسی (ڕۆژانە) کەش دادەگرم چونکە داهێنانی نەمر و هەمیشە زیندوو لە ئەزموون و هزرێکی قووڵ و کامڵی مرۆڤەوە دێتە کایەوە، کە لەوانەیە ڕووداوە مەوزووعیەکانی دەوروبەر هاریکاریی لە تەقاندنەوە و زاخاودانیدا بکەن، بەڵام ئەو کارتێکردنە هەرگیز ناگاتە ئەو ڕادەیەی کە ڕووداوی ڕۆژانە (ئابووری و سیاسی و کۆمەڵایەتی)ەکە لە (ئەدەبە ڕۆژانە)کەی دەکا.

ڕاپەرینەکەی بەهاری ١٩٩١ی کوردستان ڕووداوێکی هەمەلایەنەی گەورە بوو، بەپێی ئەوە کاریگەریی زۆری بەسەر (ئەدەبی ڕۆژانە)ی کوردیشەوە هەبوو و هێشتایش هەیە.

لە ئەنجامی ڕاپەڕین و لە دوای ڕاپڕینەوە مەترسی لە نێوچوونی (نیشتمان) و قەڵاچۆکردنی (نەتەوایەتی)، ئەگەر تا ڕادەیەکیش بووە لە (گەلەکورد) دوورکەوتەوە، کە پێش ڕاپەڕین کرۆکی سەرەکی دەقی کوردی بوو، سیمای (ئەدەبی بەرگری)ی نیشتمانی و نەتەوەیی پێ بەخشیبوو.

سروشتی مرۆڤیشە کە ئەگەر ترسە گشتگیرەکانی ڕەوینەوە، ئەوجا بیر لە خودی خۆی بکاتەوە، لێرەشەوە دەتوانم بێژم ڕاپەڕین وای کرد ویست و دڵەڕاوکێی (مرۆڤی تاکی کورد) بێتە پێشەوەو لە پلیکانەی ئەولەوییاتەکاندا ببێتە جێ بایەخی یەکەمی خوێنەری کورد.

بەڵام ئایا داهێنەری کوردیش لە ڕاستیی ئەم گۆڕانکارییە بنەڕەتییە گەیشتووە و وەکو پێویست بە پیرێوە چووە و دەچێ، یا هەر بە هەمان دیدو ئامێر ئامراز و تەکنیکی پێش ڕاپەرینەوە و لە ژێرفشاری چەمکەکانی (بەرژەوەندییە باڵاکان) و (بەرژەوەندییە گشتییەکان) و، پێداویستیەکانی (ئەمنی نەتەوایەتی و نیشتمانی)دا بەردەوام لە جوغزی بەرگری و قۆناغی (ئەی ڕەقیب)دا بێهودە لەپەکوتێیەتی..؟!.

ڕاپەرین بابەتی سەرەکی ئەدەبی کوردی پێش خۆی تێکشکاند و لە بری ئەوە بابەتێکی دیکەی پێشنیار کردووە کە (مرۆڤی تاک)ی کوردە، لۆژێکی هونەر و داهێنانیش وا پێویست دەکا کە گۆڕانی بابەت لەگەڵ خۆیدا گۆڕانی تەکنیک و شێوە و شێواز و بونیادیش بێنێتە کایەوە، بەڵام ئایا تائێستا سیمای هونەریی ئەدەبی کوردی دوای ڕاپەڕین وەدەرکەوتووە، یا هێشتاش داهێنەری کورد بە هەمان کەرەستە کۆنەکانی قۆناغی پێش ڕاپەڕینەوە هەڵسوکەوت لەگەڵ بابەتە نوێیەکەدا دەکات..؟!.

پێش ڕاپەڕین کورد وەکو (گەل) لەبەر مەترسی و هەڕەشەدا بوو بۆیە ململانێیەکەش لە نێوان (ئێمە) و (ئەوان)دا بوو، ئێستاش کە ڕاپەڕین مەترسی (ئەوان)ی لەسەر (ئێمە) خاو کردەوە، مرۆڤیش کە ناتوانێ لە دەرەوەی ململانێدا واتایەک بۆ ژیان بدۆزێتەوە، دیارە ئەمجارەیان خۆی لە گۆڕەپانی ململانێیەکی دیکەدا دەبینێتەوە کە ململانێی (من)ی تاکی پێشێل کراوە لەگەڵ (ئێوە)ی کۆی دەسەڵاتدا. پێموایە دیالۆگەکەیش بە دەنگێکی بڵندی بیستراو دەبێ نەک ئەو مەنەلۆگە ناوخۆییە خەفەکراوەی کە پێش ڕاپەڕین ببووە سیمای سەرەکی دەقی کوردی. ئەدەبەکەش لەم ململانێیە نوێیەدا دەبێتە داڵدەو پەنای (من)ە تاکەکە لە بەرامبەر (ئێوە) بێ هەستە کۆیەکەدا، کە بەبێ دەربەستی بە سەر ویستو خواستی تاکەکاندا تێپەڕ دەبێ و، لە ژێر گوشاری چەمکە گشتیەکانی بەرژەوەندیی باڵادا، هەمیشە لە بزاڤێکی بەردەوامدا بۆ تواندنەوەی (من)ە تاکەکان و پێشێل کردنی تایبەتمەندییەکانیان، کار دەکا.

بەکورتی ئەدەبی کوردی بە قوناغی گواستنەوەیەکی مێژووییدا تێدەپەڕێ کە پێموایە زۆر

ناخاێنێت تا ناسنامەی خۆی و ئەرک و سروشتی تازەی بناسێتەوە، لە کێرڤێکی (١٨٠) پلەییشدا دەتوانین ڕۆمانی کوردی لە جەمسەری سوودمەندو، ڕەخنەی کوردی و، شانۆی کوردی – بە دەق و نمایشەوە لە جەمسەری زەرەرمەندا لەسەر ئەو ڕاستەهێڵە ببینین کە لە ماوەی (١٥)ساڵی دوای ڕاپەڕین بە شێوەیەکی ئاسۆیی خۆی ڕادەکێشێ، وەلێ (١٥) ساڵ ماوەیەکی هێندە نییە مرۆڤ حوکمی دیاردەکانی لەسەر بونیات بنێت.

بە واتایەکی دیکە من زەرەرمەندی گەورەی ئەم قۆناغی گواستنەوەیەی ئەدەبی کوردی، بە ڕەخنەی کوردی دەزانم، بە تایبەتیش (ڕەخنەی پراکتیکی) کە لە دوای ڕاپەڕینەوە بێدەسەڵاتانە لە دەیان، سەدان، بەڵکو لە هەزاران دەقی نوێ دەڕوانێ و، لەبەر بێ بڕشتی کارەستە کۆنەکانی و، تێنەگەیشتنی قۆناغەکە خۆی لە خوێندنەوەیان دەپارێزێ، لە کاتێکدا بەداخەوە (ڕەخنەی تیۆری) مەیدانی بۆ چۆڵ بووە، کە من وەک (ڕەخنەی وەعز و ئامۆژگاری) لێی دەڕوانم و، بڕوام وایە کە مرۆڤ دەتوانێ بەبێ ئەوەی تەنانەت دەقێکی داهێنراویش بخوێنێتەوە لەسەری بنووسێت.

واشی بۆ دەچم کە دەزگاکانی بڵاوکردنەوەو، گۆڤار و چاپەمەنییە ئەدەبیەکانیش دەتوانن ڕۆڵی پتر لە ئەکتیڤکردنی پرۆسەی تێپەڕاندنی قۆناغی گواستنەوەکەدا بگێڕن، ئەویش بە لەبەرچاوگرتنی ئەو ڕاستییەی کە دەبێژێ: ئەدەب لە غیابی ڕەخنەدا پێش ناکەوێ.

گۆڤارە ئەدەبیەکانیش کە کێڵگەی لە باری دەقی نوێن، هەقە خۆیان لەو پێکهاتە تەقلیدییە ڕزگار بکەن کە لە یەکەم گۆڤاری کوردییەوە بۆیان ماوەتەوە بریتییە لە پێکەوە دانانی چەند وتارێکی ئەدەبی + ٢ تا ٣ چیرۆک + ٥ تا ٦ پارچە شیعر + ١ تا ٢ بابەتی زمانەوانی +... لە دوو توێی بەرگێکدا، ئەدەبی سەردەم، ئەدەبی هاوچاخ و نوێ بۆ هەر بوار و ژانرێکی ئەدەبی، گۆڤاری تایبەت و، جیهانبینی تایبەتی دەوێ، بە تایبەتیش ڕەخنەی ئەدەبی، کە لە چاپەمەنی ئێستای کوردیدا دەرفەت و ڕووبەری لەبار وشیاوی خۆی نادرێتێ، لە کاتێکدا ڕەخنەیە دەق بە جیهانی دەرەوەی و، تەنانەت بە خودی داهێنەرەکەیشی ئاشنا دەکات و، ڕەخنەیە گۆمە مەنگ و زۆنگاوە وەستاوەکان دەشڵەقێنێ.

*** جێگری سەرۆکی یەکێتی نووسەرانی کورد**